

Ielena Jigon
(Nadejda)
și
Stevo Jigon
(Cerkun)

Teatrul de Dramă din Belgrad

BARBARI de Maxim Gorki

Teatrul gorkian e un bun exemplu pentru un paradox al cunoașterii: o anumită zonă a sa, a fost, pretutindeni în lume, foarte mult explorată, în vreme ce piesele, virtual, cele mai bogate în rezonanțe moderne (*Barbarii*, *Vilegiaturistii*, *Copiii soarelui*) rămân, practic, un teren virgin pentru o întreagă generație de creatori din teatru. De aceea, afișul de turneu al Teatrului de Dramă din Belgrad reprezintă, în sine, un focar de atracție.

Căci *Barbarii* este o operă-revelație, deși, într-un fel, reia bineștiuta lume „destrămată” a lui Anton Pavlovici; numai că n-o privește prin ceața viorie a nostalgiei cehoviene, ci cu ochi reci, necompătimitori. Amprenta specifică, „sigiliul” gorkian e această

duritate fără echivoc, puterea de a privi drama „în luminile ochilor”, până ce-și epuizează consecințele. Acțiunea, firește, e puțină și difuză, înșelător banală. Personajele, însă, sînt decise să-și trăiască pînă la capăt destinul, nu se eschivează nici de la eroare, nici de la ridicol, nici de la ispășire. Ca și în *Unchiul Vania*, un glonte ratat va sporî umilinta și exasperarea pe care a dorit să le stingă; numai că arma nu-și va găsi odihnă pînă ce nu va face într-adevăr o victimă. Splendida Nadejda e și ea un fel de „pescăruș”, care-și va plăti cu viața singura greșală. Cerkun e un alt Astrov, născut să fie conducător de oameni; toți simt teribila sa autoritate, i se supun aproape cu adorație, numai el nu-și înțelege menirea și se irosește în încordări fără noimă și fără ideal, golin-

du-se încet-încet de viață. Tot ce se întâmplă e acut și precipitat, ca sub zodia unui cataclism iminent; conversațiile cele mai anodine au un fel de sinceritate deznădăjduită, impudică, de parcă oamenilor le-ar lipsi timpul ce se consacră în mod obișnuit convenției. Iar această stare de spirit e în permanență proiectată pe un fond de evenimente prea mici — mai bine zis, de non-evenimente —, de existență statică, năclătită în aceleași veșnice petreceri, plimbări, taclale; din această inadecvare se naște o tensiune care, neputându-se canaliza spre un conflict purificator, cheamă criza. Fiecare dintre personaje caută pe cont propriu o ieșire; întinerea se produce doar în măsura în care aproape toți o fac pe seama altuia, călăuziți de un egoism orb, de o desăvârșită, inconștientă cruzime. Bărbații vor să pună stăpânire pe femcia care-i atrage, femeile, la rândul lor, vor același lucru, chiar dacă se servesc de pretextul slăbiciunii, părinții se eramponează de copii. Acest egoism, a cărui neînfrinare și violență e de domeniul instinctualului, opac la orice morală „civilizatoare“, reprezintă tema „barbarilor“; el e trăsătura de unire dintre lumea cea veche, aparent calmă, patriarhală, și lumea cea nouă, aparent energetică, vitală — ambele însă deopotrivă bolnave.

Spectacolul teatrului belgrădean recitește piesa într-un registru aparte. El respinge tensiunea subterană, precum și atmosfera specială, amestec de agitație și încerenire, din care rezultă; un decupaj energetic, „filind“ printre replici tot ce nu are legătură directă cu acțiunea, arborescența de „mică filozofie de viață“, strânge ritmul și înnoadă mai strâns relațiile-cheie. Creatorul spectacolului (la „pupitrul dirijoral“ e un actor al cărui talent ne-a rămas în memorie dintr-un exemplar turneu din urmă de doi ani — Stevo Jigon) își impune atitudinea ironică, pe alocuri poate chiar parodică. Pentru el, această lume e „barbară“ în sens primar, adică primitivă sub o poșhiță de cultură neasimilată, leneșă, vicioasă, sterilă; și-i refuză „dreptul la metafizică“, cit de elementară (deci și la suferință autentică), obligînd-o să se oglindească într-o baltă de noroi. Pregătirile pentru primirea inginerilor pun în mișcare curiozitatea și pofta de a birfi și a spiona a localnicilor; aceste pregătiri culminează cu aducerea unei zgomotoase și comice fanfare, care va reveni apoi în antracte, animînd și intervalele de schimbare a decorului. Petrecerea degenerază repede într-una din acele beții ordinare, cînd oamenii își părăsesc armura ce le garantează ținuta și-și dau pe față veritabila natură. Pe scenă începe o cursă a instinctului liber, trezit: secvențele scurte, sacadate, evocă o eternă urmărire pentru re-facerea cuplului. Un leit-motiv dramatic a fost implantat în spectacol: întîlnirea „fără cuvinte“ a celor trei femei care dau coordonatele personalității lui Cerkun: Ana, mica soție ștearsă și fragilă; Lidia Pavlovna, o „egală“, inteligentă și fără iluzii,

poate singura iubită-prietenă posibilă; în sfîrșit, Nadejda Monahova, marea necunoscută, naivă și profundă, misterioasă și tulburătoare prin pasiunea ei pură și absolută. Aceste tăcute și amenințătoare întîlniri au fiorul unor prevestiri; esențialul se va consuma dealtfel în acest nucleu, personajele secundare fiind împinse mai la periferia interesului. Dar, desigur, toată această dezlănțuire de pasiuni nu are nici o importanță, nu schimbă nimic, chiar dacă undeva, afară, zace fără viață ființa lipsită de reflexul de autoapărare, care a luat jocul în serios; în final, de peste riu răsună aceeași îndepărtată, atemporală chemare de la început, peteculind întîmplările ca între niște coperti de carte. E o concepție de spectacol frapantă și clară, de un scepticism amar, nedeghizat; dar, incontestabil, ea restrînge interesul piesei. În fața unei sarcini cu un orizont astfel limitat, excelența trupă a Teatrului de Dramă n-a putut să facă integral dovada calităților de rafinament și simț al măsurii în orchestrație, pe care i le cunoșteam.

Interpretarea, în schimb, este ireproșabilă prin rigoare și coerență. Aproape în fiecare caz, rolul e construit, cu eleganță și precizie, dintr-o singură trăsătură atent aleasă, fără lumini și umbre de portret clasic: distincția obosită, sceptică, a lui Țiganov (Zoran Ristanovici); masea de lingău primejdios, cu vocația spionajului, a lui Pavlin (Victor Starcici); frenezia provocatoare a Vesiolkinei (Irena Kolesar). Triunghiul central feminin abia dacă-și îngăduie o pedală mai gravă, compunînd împreună o gamă de stări; Ielena Jigon (Nadejda) e o prezență fascinantă, care polarizează atenția prin modul ei de a fi reținut și totodată deschis, Zorita Șumadi-naț (Lidia) are strălucirea rece și egală a ființelor incapabile de dăruire, iar Miriana Vukoici (Ana) reunește agresivitatea și timorarea.

Distribuindu-se în Cerkun, Stevo Jigon își refuză, întransigent, atu-urile rolului eroic, nu pedalează nici pe virilitate, nici pe farmec; personajul său e un ghem de nervi, iritat pînă la paroxim de tot ce e rău și strîmb, dar și de propria sa neputință de a se atașa, de a se devota, de a ieși din individualism.

I. P.

